

Innflytjendur í ferðapjónustu – drifkraftur vaxtar og hagsældar

Umbreytingar á íslenskum vinnumarkaði

Helstu niðurstöður

- Vöxturinn í íslenskri ferðapjónustu væri óhugsandi án framlags þúsunda erlendra starfsmanna í greininni.
- Ferðapjónustan er stærsta atvinnugrein landsins og sú sem skilar mestum tekjum í þjóðarbúið.
- Vinnuafhlsskortur samfara efnahagsuppsveiflum er meginrífjöldin að baki alþjóðlegum fólksflutningum til landsins.
- Innflytjendur eru fjölmennir í láglunastörfum, oft störfum sem heimamenn vilja ekki lengur vinna.
- Félagatal stóru stéttarféлага ósérhæfðra á suðvesturhorninu endurspeglar glögglega þær breytingar sem eru að verða á íslenskum vinnumarkaði þar sem hlutfall félaga af erlendum uppruna er frá því að vera um fjórðungur í það að vera vel yfir helmingur félagsmanna.
- Aldursdreifing meðal innflytjenda er afar ójöfn, hlutfallslega flestir eru á aldrinum tuttugu til fjörutíu ára þ.e. á besta starfsaldri.
- Árið 2017 var áttundi hver framteljandi á skattgrunnskrá erlendum ríkisborgari.
- Íslenskur vinnumarkaður er etnískt lagskiptur og ferðapjónustan þar með talin.
- Fjöldi skráðra launþega í ferðapjónustu jókst um helming frá 2010 til 2017 og hlutfall starfsfólks af erlendum uppruna þrefaldaðist á sama tíma.
- Ferðapjónusta á Íslandi líður fyrir skort á samræmdri heildarstefnu.
- Óeining og skortur á heildarstefnu hefur haft áhrif á stöðu starfsfólks innan greinarinnar, ekki síst starfsfólks af erlendum uppruna.
- Áhersla á mikilvægi starfsfólks er vandfundin í markmiðum, sem greinin hefur sett sér.
- Áhersla á arðsemismarkmið greinarinnar virðast hafa forgang fram yfir aðbúnað og réttindi starfsfólks.
- Ætla má að um 40% allra skráðra innflytjenda starfandi á vinnumarkaði sé að finna í ferðapjónustu. Eru þá ótaldir þeir sem ekki eru skráðir.
- Ferðapjónustan er mannaflsfræk atvinnugrein og kallar einkum á ósérhæft starfsfólk sem er oft í neðstu þrepum launastigans. Mörg þeirra starfa bjóða að takmörkuðu leyti upp á starfsþróun.
- Að meðaltali er starfsfólk af erlendum uppruna yfir þrjú fjórðu alls starfsfólks á hótelum og gistiheimilum. Um helmingur þeirra eru Pólverjar.

- Margbreytileiki starfsfólks er mikill bæði á litlum og stórum hótélum.
- Starfsfólk á hótélum er ungt, um þrjú fjórðu undir 35 ára aldri.
- Kynjahlutföll hótélstarfsfólks eru að meðaltali 60% konur og 40% karlar.
- Konur sjá nánast alfarið um þrif. Kynjaskipting er jafnari í öðrum störfum.
- Konur eru gjarnan í stjórnunarstöðum að meðtöldum konum af erlendum uppruna.
- Enska er alls staðar fyrsta samskiptamál starfsfólks á hótélum. Pólska er í öðru sæti og íslenska er þriðja algengasta tungumálið.
- Starfsþróun innan hótélanna ræðst af enskukunnáttu.
- Lítil möguleiki er á að nota íslensku á vinnustað.
- Starfsfólk af erlendum uppruna er ánægt með flatan valdastrúktúr á vinnustað og vinsamleg samskipti undir- og yfirmanna.
- Starfsfólk er ánægt með að hafa tryggja réttarstöðu á vinnumarkaði.
- Yfir 70% allra sem starfsmanna á bílaleigum eru undir 35 ára aldri.
- Starfsfólk á bílaleigum af erlendum uppruna er frá 20% að 65%.
- Karlar eru í yfirgnæfandi meirihluta og sinna margskonar störfum.
- Engir Íslendingar fást lengur til starfa í bílaþrifum.
- Fáar bílaleigur nota starfsmannaleigur og þá aðeins yfir háannatímamann á dekkjaverkstæðum.
- Mikill munur er á hlutfalli starfsfólks af erlendum uppruna hjá rútufyrirtækjum og/eða ferðaskrifstofum, frá engum að 40%.
- Karlar eru í yfirgnæfandi meirihluta.
- Aldursdreifing er þónokkur og um þriðjungur yfir 56 ára aldri.
- Heimagisting (Airbnb) er um helmingur allrar gistingar í Reykjavík.
- Lítið sem ekkert er vitað um fjölda, uppruna og starfskjör þess starfsfólks, sem starfar í Airbnb og annari heimagistingu. Rannsókn er verulega þörf.
- Þrátt fyrir fjölmargar uppljóstanir um svarta atvinnustarfsemi, undirboð og jafnvel mansal í ferðaþjónustu, sem komist hafa í kastljós fjölmiðla, sætir furðu að forsvarsmenn stærstu og arðbærustu atvinnugreinar landsins skuli ekki hafa fordæmt harðar og háværar þá vítaverðu hegðun og brotastarfsemi, sem viðgengist hefur innan greinarinnar.
- Í ljósi dræmra viðbragða verður holur hljómur í fyrirheitum um félagslega ábyrga ferðaþjónustu, sem ferðaþjónustuaðilar hafa samþykkt. Velta má fyrir sér hvort orðspor ferðamannalandsins Íslands sé ekki stefnt í voða sökum þessarar glæpastarfsemi.
- Þrátt fyrir refsiverða hegðun rekstraraðila virðast lög og reglur ná skammt til að stöðva slíka starfsemi. Félagsleg undirboð halda áfram, m.a. í skjóli kennitölulakks, og bitnar brotastarfsemin verst á aðfluttu starfsfólki, sem ólíklegast er til að sækja rétt sinn sökum afar veikrar stöðu.

- Athygli vekur að það eru einkum og sérílagi stéttarfélagin, ásamt ASÍ, sem hafa sinnt því að reka mál þeirra aðfluttu starfsmanna sem brotið hefur verið á.
- Stjórnvöld hafa því miður brugðist seint og illa við, þótt mál af þessum toga hafi verið afhjúpuð í fjölmiðlum hvað eftir annað. Ljóst er að hér verður að taka á málum af miklu meiri festu, tryggja að réttur starfsfólks sé virtur og þeir sem uppvísir verða að slíkum brotum verði látnir sæta refsingu.
- Rannsóknin sýnir fram á að alþjóðlegir fólksflutningar til Íslands einkennast mjög af áherslu á ‚þarfir vinnumarkaðarins‘ og stefna yfirvalda hefur einkennst af því að mæta aukinni vinnuafleiðingum fremur en að taka á móti fólki, sem á sér líf eftir vinnu, fólki sem gera þarf ráð fyrir í samfélagslegri stefnumótun. Markvissar aðgerðir af hálfu stjórnvalda til að bregðast við gífurlegri fjölgun innflytjenda er ábótavant og því hefur vantað upp á viðhlítandi ráðstafanir varðandi stöðu þeirrar á vinnumarkaði og í húsnæðismálum auk undirbúnings innan stjórnsýslunnar ásamt öðrum samfélagslegum áherslum. Etnískt lagskiptur vinnumarkaður þar sem innflytjendur eru í yfirgnæfandi meirihluta þeirra sem sinna láglaunastörfum er ekki æskileg félagsleg þróun hvorki fyrir þá né samfélagið í heild.
- Sá mikli hagvöxtur sem íslensk ferðaþjónusta, og allt þjóðarbúið, hefur notið góðs af, á undanförunum árum, hefði aldrei orðið að veruleika nema vegna þeirra þúsunda erlendu starfsmanna, sem sinna hinum fjölmörgu nýju störfum. Í ljósi þess, sem og almennrar mannúðar ber pólitískum yfirvöldum, og ráðamönnum innan ferðaþjónustunnar, skylda til þess að sjá til þess að starfsfólkinu séu boðin mannsæmandi kjör og aðstæður í því landi, sem það hefur kosið að helga krafta sína.